

Jasna Žarković

Analiza efekata Programa podrške razvoju klastera u Srbiji 2007-2015

24.11.2016
Beograd

ANALIZE
RURALNI
RAZVOJ
UPRAVLJANJE
PROJEKTNIM
CIKLUSOM
ODRŽIVI RAZVOJ
REGIONALNI
RAZVOJ

Evalvacije

Programiranje
Razvoj privatnog sektora
Upravljanje projektnim ciklusom
ISTRAŽIVANJA
Prekogranična saradnja
Lokalni ekonomski razvoj
Deliberativna demokratija

Analize
Analize
PROGRAMIRANJE
planiranje

Poslovni inkubatori
POLICY BRIEF
MALA I SREDNJA PREDUZEĆA
Klasteri
Participativno planiranje

Opis istraživanja

Predmet analize: nacionalni Program podrške razvoju klastera za period 2007 – 2015

Cilj analize: omogućiti uvid u ostvarene efekte Programa u odnosu na postavljene ciljeve;

Period realizacije: 1. novembar 2015 – 31. avgust 2016;

Realizacija: Institut za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) u okviru podrške OSF Think Tank Young Professional Development Programme;

Istraživači: Jasna Žarković, Dragiša Mijačić i Tatjana Sovrlić.

Metodologija

Analiza relevantne dokumentacije:

- Javni pozivi;
- Godišnji izveštaji o realizaciji programa;
- Izveštaji o sprovođenju postupka ocenjivanja;
- Evaluacije programa;
- Naučno-istraživački radovi i studije;
- Primeri evaluacije klastera u evropskim zemljama i sl.

Statistička analiza:

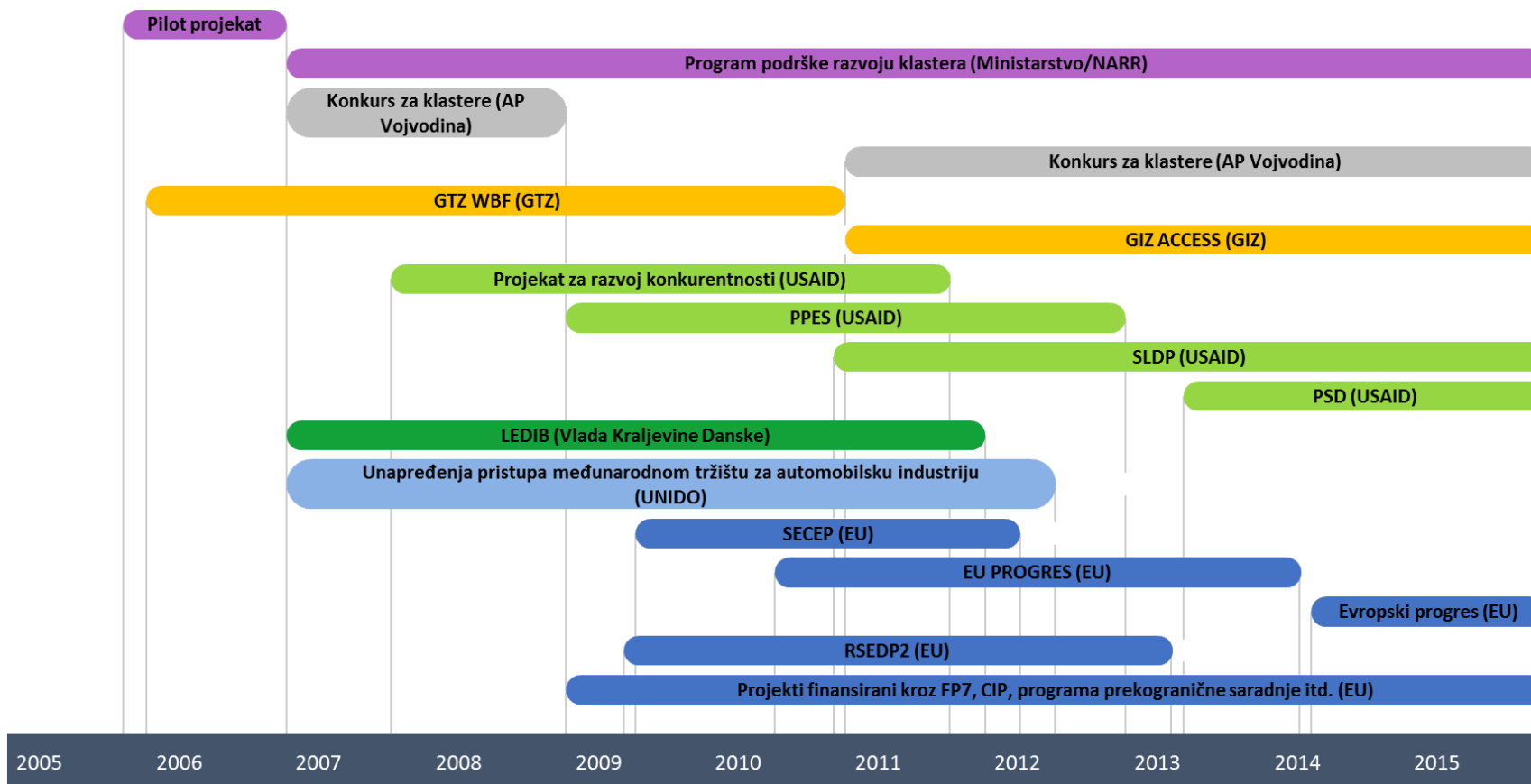
- Analiza raspodele sredstava namenjenih za razvoj klastera; i
- Analiza finansijskih izveštaja klastera dostupnih na APR sajtu;

Intervjui: 8 klaster menadžera i 5 predstavnika institucija za podršku razvoju klastera;

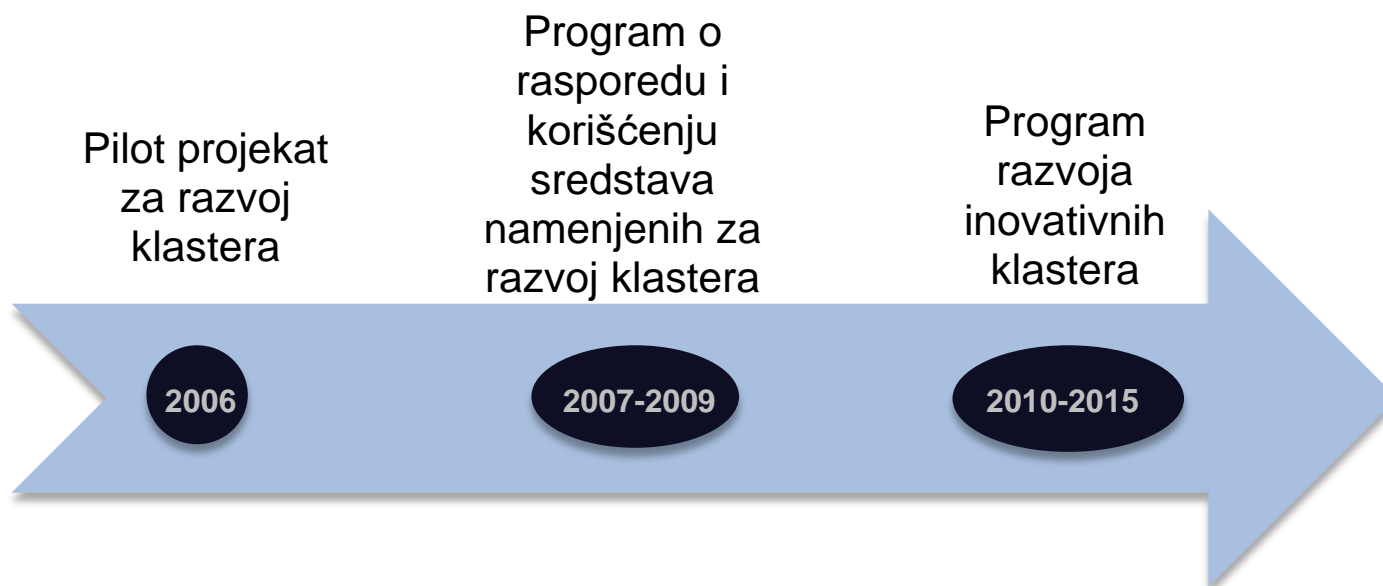
Studija slučaja NiCAT

- On-line upitnik: 19 firmi članica;
- Analiza međusobnih odnosa (Network Analysis).

Programi i projekti razvoja klastera 2007-2015

Program podrške razvoju klastera

Institucionalni okvir:

	Donošenje Programa	Realizacija Programa	Pomoć u realizaciji
2007-2011	Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja		NARR
2012-2015	Ministarstvo	NARR	RRA

Program podrške razvoju klastera

Ciljevi Programa se nisu značajnije menjali tokom godina;

Finansijska podrška je pružana prema fazi razvoja klastera:

- prva faza za podršku novoosnovanim klasterima; i
- druga faza za podršku razvojnim klasterima.

Od 2014. godine Program ne pravi razliku među klasterima u odnosu na fazu njihovog razvoja, ali se u javnom pozivu navodi da pravo na korišćenje sredstava imaju “inovativni klasteri”. Programom nije definisano šta se podrazumeva pod “inovativnim klasterom”.

Sufinansiraju do 50% troškova projektnih aktivnosti klastera bez PDV-a.

Ključni nalaz: Nisu postignuti značajniji efekti na produktivnost i konkurentnost preduzeća

Kontinuirano smanjenje budžeta Programa: od 2012. godine značajno manja sredstva u odnosu na predhodne godine;

Nekoizistentnost u odabiru zahteva za finansiranje projekata: horizontalno deljenje sredstava među aplikantima, naročito od 2012.godine;

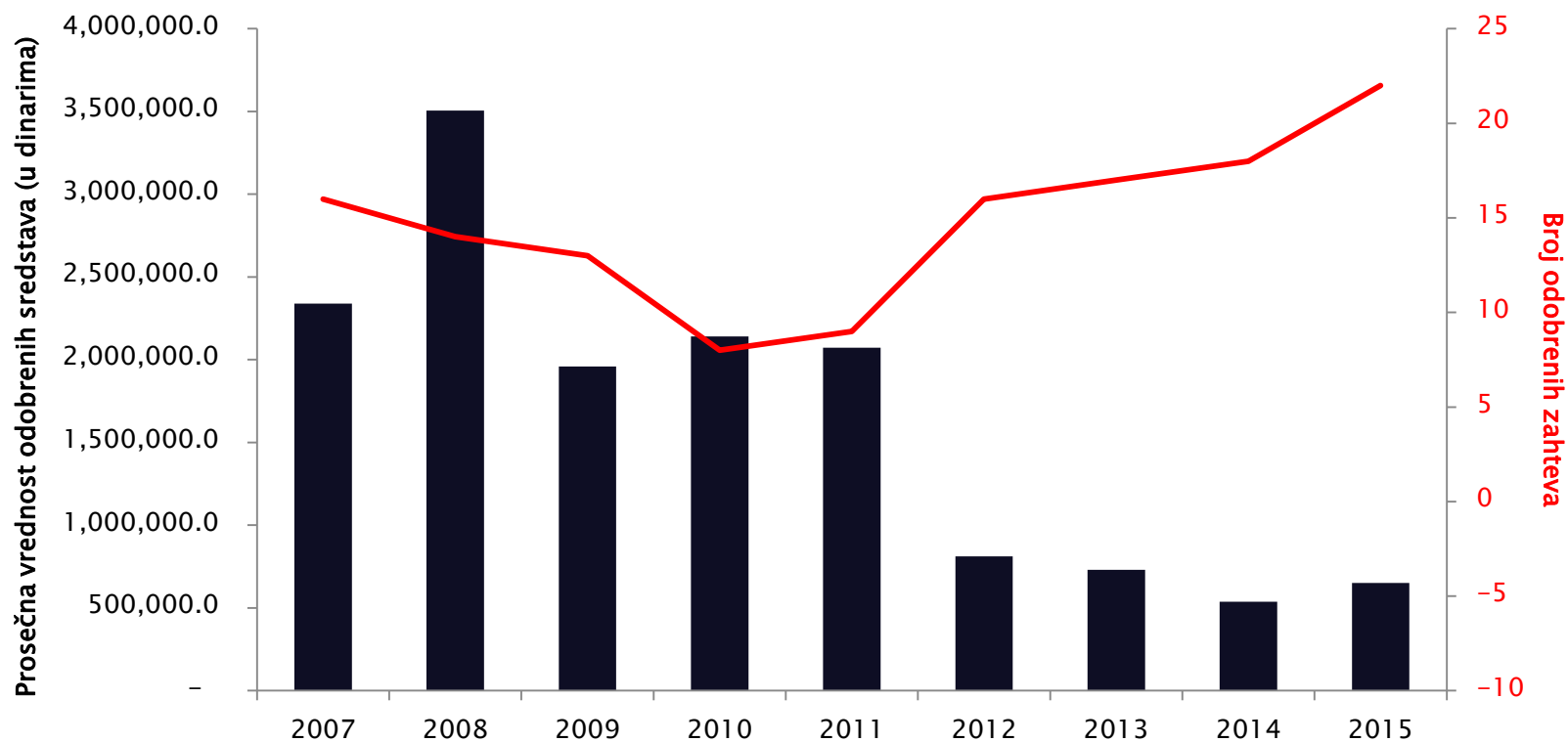
Nedovoljna sredstva u budžetu programa: sredstva koja su dodeljena korisnicima Programa nisu bila dovoljna za postizanje razvojnih ciljeva, kako na nivou projekata tako i na nivou Programa;

Ograničenja programa: raspored objavljivanja javnog poziva, vremenski okvir za realizaciju projekata, komplikovane administrativne procedure, iznosi raspoloživih sredstava, sufinansiranje iz sopstvenih sredstava, nepriznavanje troškova PDV-a.

Raspodela sredstava Programa

Javni poziv	Broj predatih zahteva	Broj odobrenih zahteva	Procenat odobrenih zahteva	Odobrena sredstva (u RSD)	Odobrena sredstva (u €)
2007	34	16	47.1%	37,423,326.00	468,002.18
2008	26	14	53.8%	49,073,783.54	602,572.23
2009	29	13	44.8%	25,461,307.40	271,004.22
2010	26	8	30.8%	17,126,924.00	166,211.26
2011	31	9	29.0%	18,650,966.10	182,941.93
2012	20	16	80.0%	13,000,000.00	114,914.38
2013	32	17	53.1%	12,424,000.00	109,813.86
2014	18	18	100.0%	9,672,400.00	82,454.44
2015	25	22	88.0%	14,343,600.00	118,804.50
Ukupno	241	133	55.2%	197,176,307.04	2,116,719.00

Raspodela sredstava Programa

■ Prosečna vrednost odobrenih sredstava po zahtevima

— Broj odobrenih zahteva za podršku klasterima

Ključni nalaz: Program nije imao ujednačen odnos prema različitim sektorima

Program nije imao fokus u odnosu na sektor: u okviru programa podržano je preko 20 sektora (IKT, poljoprivreda i prehrambena industrija, građevina, turizam, modna i odevna industrija, itd);

Postoji značajni disparitet u odnosu na ulaganja po sektorima: Najviše sredstava je uloženo u IKT sektor (39,3 mil RSD), poljoprivredu i prehrambenu industriju (26.7 mil RSD) i turizam (21.3 mil RSD).

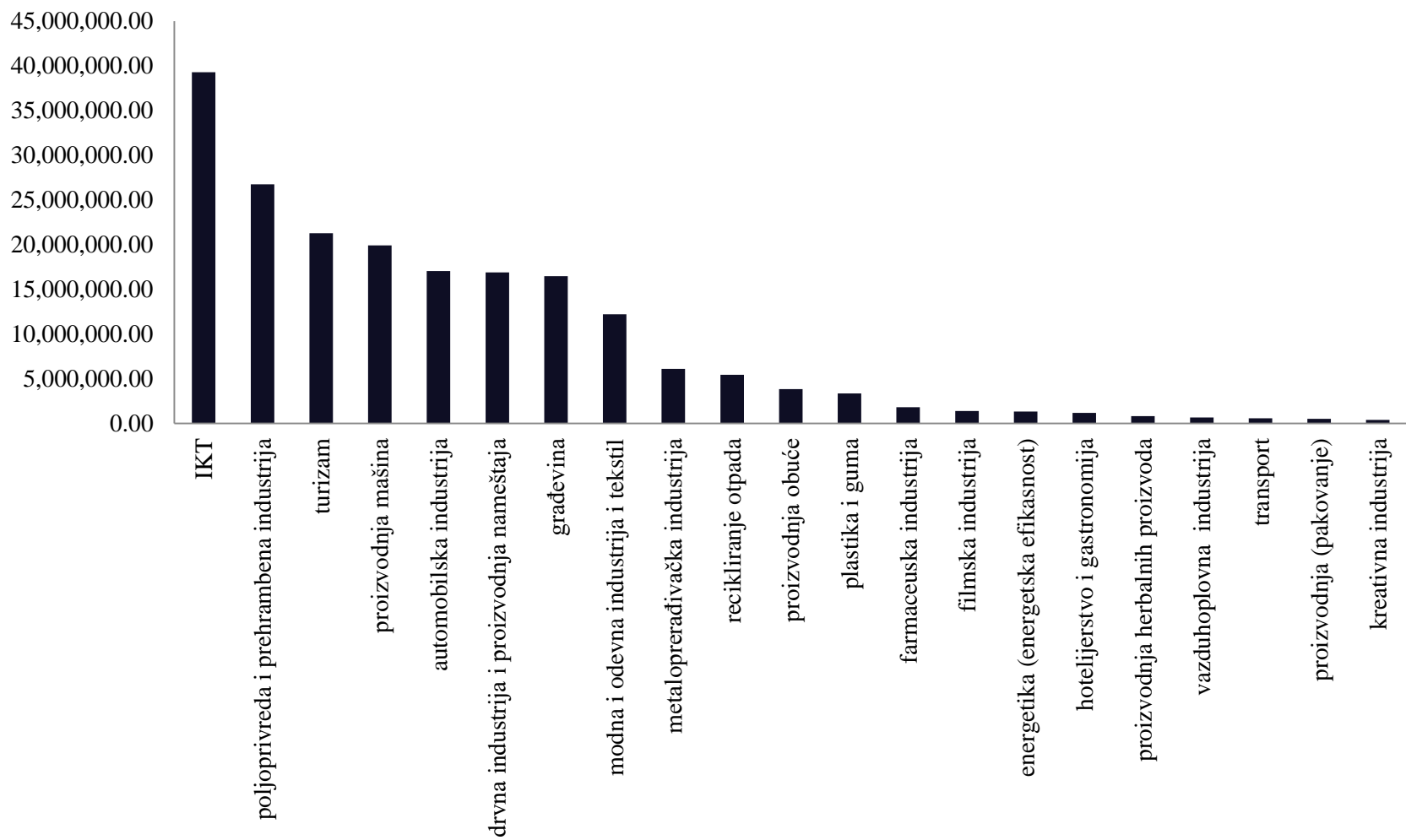
Postoji značajna razlika u broju podržanih klastera po sektoru, kao i u iznosu sredstava po klasteru/sektoru:

- U 15 sektora Program je podržao dva ili više klastera;
- Najviše klastera je podržano u sektoru turizma (14) i sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije (12);
- U proseku, najviše sredstava su dobili klasteri iz IKT sektora (6);

U sektorskom smislu, Program je ostvario pozitivne rezultate u IKT sektoru: Podrška IKT sektoru je bila kontinuirana i sveobuhvatna – U okviru Programa su podržani svi ključni klasteri ovog sektora.

Raspodela sredstava Programa po sektoru

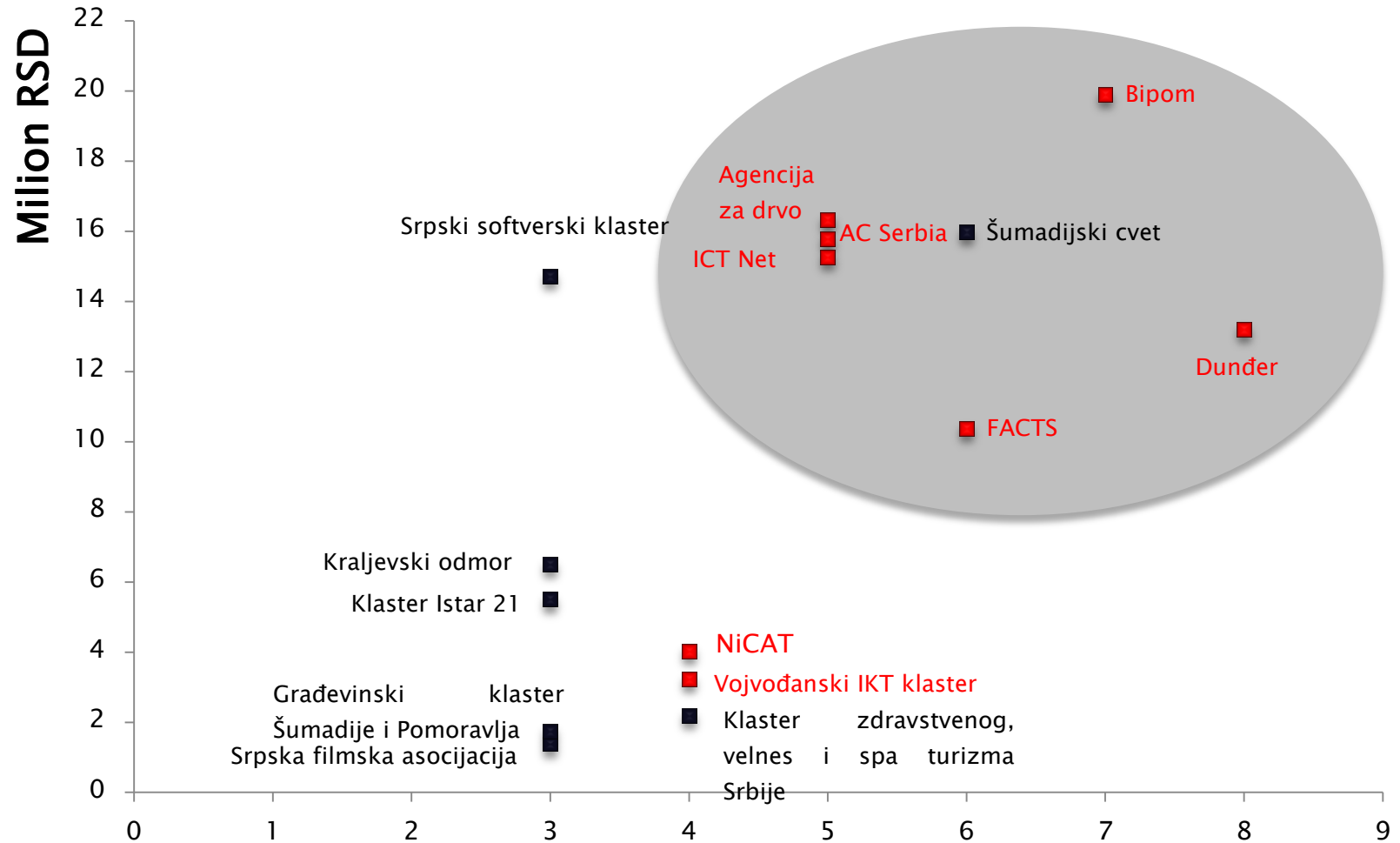
Ključni nalaz: Mali broj klastera je povukao većinu sredstava iz budžeta Programa

11.1% klastera je povuklo 54.2% ukupnog budžeta: Imajući u vidu da je ICT Net nastao spajanjem Srpskog softverskog klastera i klastera Embeded.rs, kada se na predhodnu cifru dodaju sredstva koja su dobila i ova dva klastera, dobija se da je **sedam klastera povuklo 62.5% budžeta;**

Broj podržanih klastera je relativno značajan ali se podrška uglavnom odnosila na jednu ili dve godine:

- U okviru Programa odobreno je 133 zahteva za finansiranje projekata, koji su realizovani od strane 63 klastera.
- Klasteri su uglavnom kratkoročno podržani, najčešće samo jednu (32 od 63 klastera) ili dve godine (16 klastera).
- Ukupan broj podržanih klastera je smanjen na 60 jer je došlo do spajanja određenih klastera tokom trajanja Programa.

Raspodela sredstava Programa

Ključni nalaz: Mali broj klastera je povukao većinu sredstava iz budžeta Programa

Podrška pojedinačnim klasterima:

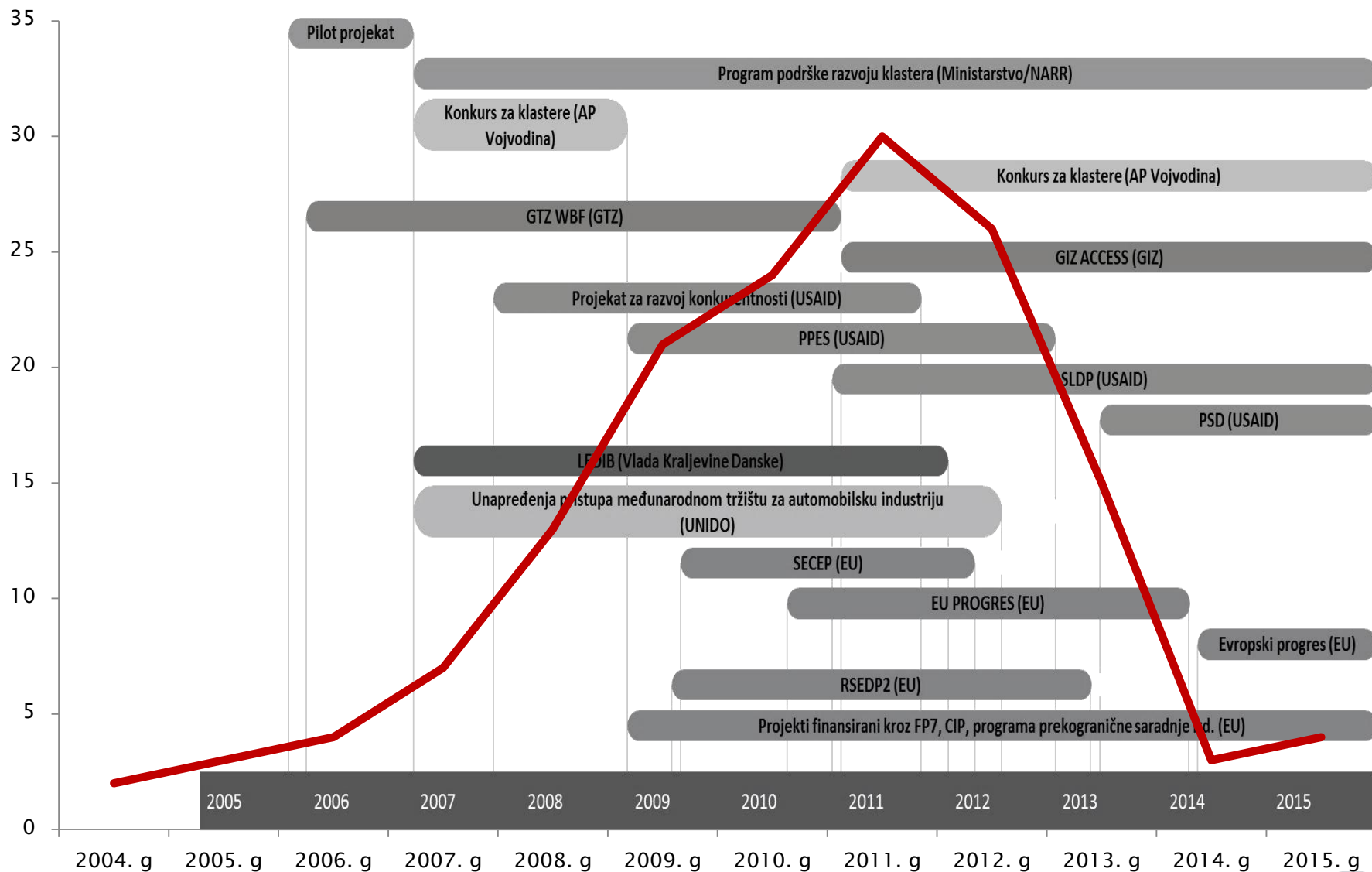
- Klaster BIPOM je privukao najviše sredstava, skoro 19.9 mil.RSD (10.1% od ukupnog budžeta Programa). Ovaj klaster je podržan 7 godina.
- Klaster ICT Net je provukao 15.3 mil. RSD (7.7%) tokom 5 godina podrške. Imajući u vidu da je ovaj klaster nastao spajanjem dva klastera (vidi gore), kada se sabere i podrška ovim klasterima dobija se ukupan iznos od 31.6 mil.RSD (16%);
- Klaster Dunder je dobio podršku tokom 8 godina i ukupno je dobio 13.2 mil. RSD (6.7%).

Ključni nalaz: Program je pokrenuo povezivanje preduzeća u klastere

Program je pokrenuo povezivanje preduzeća u klastere i ostvario pozitivne efekte na popularizaciji klastera, naročito do 2012. godine.

Bez obzira na smanjenje iznosa sredstava u okviru Programa, kontinuitet u postojanju ove politike je jasan signal klasterima da ih Vlada smatra važnim činiocima razvoja konkurentnosti u Srbiji.

Osnivanje klastera u periodu 2007 - 2015

Ključni nalaz: Program je donekle unapredio saradnju između članica klastera

Program je postigao određene pozitivne efekte u segmentu jačanja saradnje između članica klastera.

Najčešći oblici saradnje:

- Edukacija zaposlenih i potencijalnih kadrova (studentata);
- Zajednički marketing;
- Zajednički nastup na sajmovima i B2B susreti;
- Uvođenje standarda u poslovanju;
- Organizovanje okruglih stolova i konferencija;
- Javno zastupanje interesa članica;

Manje zastupljeni oblici saradnje:

- Zajednička nabavka repromaterijala (primer: FACTS);
- Saradnja na izradi zajedničkih i inovativnih proizvoda (primer: NiCAT i Dunder);
- Zajednički nastup na inostranom tržištu (primer: BIPOM);

Ključni nalaz: Program je donekle unapredio saradnju između članica klastera

Saradnja između članica se uglavnom odvija preko klaster menadžera, retki su primeri horizontalne saradnje između članica klastera;

Postoje izazovi u saradnji među preduzećima članicama koji su direktni konkurenti na tržištu;

Međutim, češća je međusobna direktna saradnja između preduzeća nego između preduzeća i naučno-istraživačkih institucija.

Postignuti određeni pozitivni efekti i u saradnji između preduzeća i naučno-istraživačkih institucija:

- Najčešći oblici saradnje: unapređenje ljudskih resursa i razmena znanja
- Manje zastupljeni oblici saradnje: razvoj novih proizvoda, proizvodnih usluga ili inovacija u procesu proizvodnje.

Ključni nalaz: Program je postigao ograničeni uspeh u razvoju uspešnih i održivih klastera

Program ima pozitivne efekte na razvoj klastera u početnim godinama postojanja

- Program je imao pozitivne efekte u okupljanju i povezivanju članica klastera;
- Ostvareni pozitivni rezultati u osnivanju kancelarije i angažovanju klaster menadžera;

Program nema značajne efekte na održivost većine podržanih klastera

- Od 60 klastera koji su podržani Programom, 10 se više ne nalazi u APR bazi a 7 nema prikazane finansijske izveštaje za predhodne 3 godine;
- U periodu 2012-2014 kod 18 klastera je prosečan poslovni prihod manji od milion dinara, 17 klastera je imalo prihode u rasponu 1-5 miliona dinara a samo 6 klastera je imalo prihod veći od 5 miliona dinara (VMC, Vojvodina ICT, Srpska filmska asocijacija, ICT Net, FACTS, NiCAT);
- Održivost klastera koji nisu bili korisnici programa je takođe je na niskom nivou

Većina podržanih klastera nije uspela da značajno unapredi svoje operativne kapacitete

- Većina klastera koji su podržani u okviru Programa nemaju zaposlene, u najboljem slučaju nemaju više od 2 zaposlena.
- Prema podacima iz APR-a, naviše zaposlenih ima Klaster Srpska filmska asocijacija (3 zaposlena) koja je u okviru Programa podržana 3 godine.

Zaključak

Kontinuitet postojanja ove razvojne politike nesumnjivo je pomoglo promociji ideje udruživanja u klastere među malim i srednjim preduzećima u Srbiji, naročito tokom prvih godina realizacije.

Opšti zaključak ove studije je da je Program podrške razvoju klastera u sadašnjoj formi doživeo vrhunac i da je potrebno unaprediti ovu politiku

Preporuke

- **Izraditi Operativni program podrške razvoju klastera u Srbiji:**
 - Ostvarljivi ciljevi, merljivi indikatori, jasni mehanizmi za praćenje, adekvatne finansijske alokacije;
 - Pilot projekat (2017-2020), višegodišnji operativni program (2021-2028);

- **Uskladiti Program podrške razvoju klastera sa relevantnim nacionalnim strategijama i politikama razvoja;**

- **Podržati razvoj lokalnih produktivnih sistema i jačanje saradnje različitih poslovnih subjekata u okviru određenog (sub-)sektora ili teritorije čiji su ciljevi u skladu sa ciljevima Programa;**

- **Usloviti podršku razvoju klastera povećavanjem članstva u klasteru, jačanjem odnosa između članica klastera, radom na zajedničkim proizvodima i prenosom znanja između aktera u klasteru;**

Preporuke

- **Jačati saradnju između klastera, naročito između klastera iz različitih sektora;**
- **Pružati nefinansijsku pomoć razvoju klastera;**
- **Analizirati efekte Programa na razvoj klastera;**
- **Promovisati koncept klasterizacije preduzeća i uspešne primere klastera u Srbiji.**

HVALA NA PAŽNJI!

**InTER - Institute for Territorial Economic
Development**

Vlajkovićeva 29, Beograd

office@regionalnirazvoj.org

www.regionalnirazvoj.org